

UOT:338.43

MÜASİR ŞƏRAİTDƏ ARIÇILIQ MƏHSULLARININ QIYMƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏR

Y.Ə.HÜMBƏTOV

Azərbaycan Texnologiya Universiteti

Bazar iqtisadiyyatının tələblərinə görə məhsulun istehsalına çəkilən xərclər bazar qiymətləri əsasında formalaşır. Qiymətin özü isə istehsal olunan məhsullara tələbatın həcmi ilə tənzimlənir. Odur ki, bu gün arıçılıq məhsullarının qiymətlərinin formalaşması öz aktualığı ilə seçilir və onun tədqiq olunması vacibdir.

Açar sözlər: bazar qiymətləri, tələb və təklif, istehsalçı və istehlakçı, qiymətin tənzimlənməsi, iqtisadi islahat

Dövlətin qiymət siyasəti və onun fəaliyyət mexanizmi sosial - iqtisadi problemlərin kompleks şəkildə həll edilməsində çox mühüm rola malikdir. Çünki qiymət iqtisadi və sosial proseslərin tənzimlənməsinin çox mühüm vasitələrindən biridir. Həyata keçirilən tənzimlənmə isə xeyli dərəcədə qiymət mexanizminin hazırlanması və onun səviyyəsinin elmi cəhətdən əsaslanmasından asılıdır.

Qiymətin müxtəlif vəzifələrin yerinə yetirməsini nəzərə alsaq, onun istehsalçıların maliyyə vəziyyətini nə dərəcədə təsir etdiyini müşahidə edərdik. Əvvəla, qiymət stimullaşdırıcı xarakterə malikdir. Odur ki, qiymət sistemi elə hazırlanmalıdır ki, istehlakçının mənafeyinə toxunmadan, istehsalçıda güclü stimula yaratsın, onu istehsalın qiymətləndirilməsinə və iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsinə həvəsləndirsin. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində bu məsələ daim diqqət mərkəzində saxlanmalı, qiymət sistemi zaman keçdikcə real vəziyyətə nəzərə alınmaqla, bazar münasibətlərinə uyğun olaraq inkişaf etdirilməli və təkmilləşdirilməlidir. (2) səh.96

Bazar iqtisadiyyatının tələblərinə görə məhsulun istehsalına çəkilən xərclər bazar qiymətləri əsasında formalaşır, istehsal prosesinin həyata keçirilməsi ilə bağlı məsrəfləri ödədikdən sonra, satışdan əldə olunan gəlir hesabına həm də mənfəət əldə olunmasını tələb edir. Qeyd olunan şərtləri ödəyə bilməyən istehsalçılar israfa uğrayır, onların yerini bazarda əmtəələrin istehsalına daha az xərc çəkən digər istehsalçılar tuturlar.

Müasir şəraitdə arıçılıq məhsulları qiymətlərinin formalaşmasına aşağıdakı çoxsaylı amillərin təsiri vardır:

- arıçılıq məhsullarına olan tələb və təklifin səviyyəsi;
- məhsulların daşınması şərtləri və nəqliyyat xərclərinin həcmi;
- məhsul vahidinin maya dəyəri;
- bazarın inhisarlaşdırılması səviyyəsi;

- bazar strukturlarının mövcud vəziyyəti;
- istehsal olunan məhsulların keyfiyyəti və qidalılığı;
- respublikada mövcud rəqabət mühiti;
- xarici bazarlarda qiymətlərin mövcud səviyyəsi.

Buradan belə nəticədə əldə olunur ki, bazar konyukturunun dəyişməsinə çoxsaylı amillərin təsiri vardır ki, bunların içərisində də tələb və təklif xüsusi yer tutur. Çünki tələb və təklif malların qiymətinə, qiymətlər isə öz növbəsində tələb və təklifə təsir göstərir. Yəni, həm istehlakçıların, həm də istehsalçıların iqtisadi vəziyyəti və mənafeləri bazar konyukturunun dəyişməsindən bilavasitə asılıdır.

Tələbə qiymət və qeyri - qiymət amilləri təsir göstərir. Qeyri-qiymət amilləri dedikdə, bazarda bir-birini əvəz edən və ya tamamlayan məhsulların mövcudluğu, istehlakçıların sayı, zövqlərin müxtəlifliyi, gəlirləri və s. başa düşülür. Lakin sübut olunmuşdur ki, tələbə təsir edən amillər içərisində əmtəələrin qiymətləri xüsusi yer tutur. Bu əsasən tələbin əhəlinin gəlirlərinin səviyyəsindən bilavasitə asılı olması ilə əlaqədardır. Qiymətlərdən başqa tələbin dəyişməsinə təsir edən digər amillərin dəyişməz qalması şərti ilə tələbi təhlil etsək, aşağıdakı nəticəyə gələrik:

Qiymətlər nə qədər yüksək olarsa, həmin məhsulu istehlak edənlərin sayı bir o qədər az, əksinə qiymətlər nə qədər aşağı olarsa, həmin məhsulların alıcıları da bir o qədər çox olar.

Tələbə qiymət arasındakı qarşılıqlı əlaqəni şərti misalla izah etsək, görürük ki, ay ərzində satılmış balın bir tonunun qiyməti ilə ona tələb arasındakı nisbət aşağıdakı kimi olacaqdır (cədvəl.1)

Balın bir tonunun qiyməti (man)	Bala olan bazar tələbinin həcmi (min ton)
1500	1
1400	3
1300	5
1200	6
1100	10